

УДК: 336.22:336.143:351.72(477)

Панухник О., д. екон. н., проф.

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

СТРАТЕГІЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Анотація. У дослідженні розглянуто трансформацію податкової політики України в умовах воєнного стану, спричинену повномасштабним вторгненням російської федерації на територію держави. Акцент зроблено на ключових законодавчих ініціативах, що запроваджували податкові послаблення для фізичних осіб, підприємців та бізнесу, а також заходи з підтримки оборонного сектору. Проаналізовано фінансові виклики, зокрема збільшення дефіциту бюджету, регіональні дисбаланси та навантаження на бізнес. У дослідженні обґрунтовано необхідність стратегічного переосмислення наявної податкової системи та формування новітньої моделі фінансової стійкості в умовах гібридних загроз.

Ключові слова: податкове законодавство, фінансова система, військовий збір.

Panukhnyk O., Dr. Sc. (Econ.), Prof.

Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

STRATEGIC RETHINKING OF THE PRINCIPLES OF FISCAL POLICY OF UKRAINE UNDER CONDITIONS OF A FULL-SCALE WAR

Abstract. The study considers the transformation of Ukraine's tax policy under martial law, caused by Russian Federation's full-scale invasion of the country. The emphasis has been made on key legislative initiatives that introduced tax breaks for individuals, entrepreneurs, and businesses, as well as measures to support the defense sector. Fiscal challenges have been analyzed, including the increase in the budget deficit, regional imbalances, and business burdens. The thesis substantiates the need for a strategic rethinking of the existing tax system and the formation of a new model of fiscal sustainability in the face of hybrid threats.

Keywords: tax legislation, fiscal system, military levy.

Повномасштабне військове вторгнення російської федерації у 2022 році на територію України спричинило не лише безпрецедентні виклики для національної безпеки та її суверенітету, а й стало фактором кардинальних трансформацій економічної політики держави, зокрема, у сфері оподаткування. Уряд оперативно запровадив низку податкових послаблень, покликаних одночасно зменшити фінансове навантаження на бізнес і громадян та забезпечити стабільні надходження до держбюджету. Водночас, державні органи адаптували податкову політику до нових реалій через перерозподіл податкових надходжень, підвищення окремих ставок і запровадження додаткових зборів. У фокусі перемін було вирішення двох ключових задач – це підтримка економіки та мобілізація коштів для оборонного сектору.

Ключовими законами, які визначили особливості податкової політики в період військового стану стали (Таблиця 1):

Закон України № 2120-IX від 15 березня 2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [1].

Закон України № 2142-IX від 24 березня 2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення додаткових надходжень до державного бюджету в умовах воєнного стану» [2].

Закон України № 3050-IX від 01 серпня 2023 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо відновлення оподаткування в умовах воєнного стану» [3].

Закон України № 4015-IX від 10 жовтня 2024 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підвищення ставок військового збору» [4].

Таблиця 1
Основні податкові послаблення під час дії воєнного стану в Україні

Категорія платників	Податкове послаблення	Джерело законодавчого регулювання
Фізичні особи (громадяни)	Зниження військового збору до 1,5% для зарплатних виплат; звільнення від ПДФО для бойових виплат і компенсацій	ЗУ № 2142-IX
Фізичні особи-підприємці (ФОП)	Відстрочка сплати ЄСВ; звільнення від сплати єдиного податку для ФОП 1-2 групи	ЗУ № 2120-IX
Бізнес у тилі	Запровадження спрощеної системи оподаткування (2% з обороту); відновлення податкових зобов'язань з 2024 року	ЗУ № 3050-IX
Оборонний сектор	Відшкодування ПДВ для критичних закупівель; зниження податкового навантаження на виробників військової техніки	ЗУ № 2260-IX

Примітка: Джерела [1-4]

Попри позитивний ефект, спрямований на стимулювання економічної активності та підтримку обороноздатності країни, зазначені заходи призвели до збільшення дефіциту держбюджету. У відповідь на це Уряд України у 2023-2024 роках змушений був переглянути систему пільг, частково їх скасувавши та підвищив військовий збір як компенсаторний механізм. Водночас, виникли структурні виклики, а саме: дисбаланс у податковому навантаженні між тилі та військовими регіонами, які у 2024 році повернулися до стандартного оподаткування, та зонами активних бойових дій, де діяли пільги; тиск на бізнес через необхідність сплати відстрочених податкових зобов'язань; нерівномірне наповнення місцевих бюджетів.

Зважаючи на виклики, які залишаються досі актуальними, податкова система України трансформувалася у кризовий інструмент фіскального реагування, адаптуючись до динаміки бойових дій, економічної ситуації та потреб оборонного сектору. У цьому контексті перспективи подальших реформ мають орієнтуватися на баланс між стимулюванням бізнесу та забезпеченням фіскальної стабільності; перехід від фрагментарних до системних рішень із врахуванням регіональної специфіки та економічної стійкості громад; інституціоналізацію нових фіскальних механізмів, зокрема військового збору, а також на цифровізацію податкового адміністрування.

Таким чином, податкова система України у воєнний період стала не лише вимушеним адаптаційним процесом, а й платформою для стратегічного переосмислення принципів фіскальної політики. Досвід, накопичений у 2022-2024 роках, має лягти в основу новітньої моделі фіскальної стійкості, здатної функціонувати в умовах гібридних конфліктів та довготривалого воєнного навантаження.

Джерела та література

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-І. Офіційний портал Верховної Ради України. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-IX> (дата звернення: 25.03.2025)

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення додаткових надходжень до державного бюджету в умовах

воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. Голос України. 2022. URL: <https://golos.com.ua> (дата звернення: 26.03.2025)

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо відновлення оподаткування в умовах воєнного стану : Закон України від 01.08.2023 р. № 3050-IX. Офіційний портал Верховної Ради України. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3050-IX> (дата звернення: 27.03.2025)

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підвищення ставок військового збору : Закон України від 10.10.2024 р. № 4015-IX. Офіційний портал Верховної Ради України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-IX> (дата звернення: 28.03.2025)

УДК: 336.22:336.143

Сизов А., канд. екон. наук, доц., ст. н. с.; Дяченко С., ст. н. с.

Науково-дослідний центр Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

ІНСТИТУЦІЙНІ НОВОВВЕДЕННЯ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Анотація. У тезах обґрунтовано, що запровадження механізму повернення частини ПДФО, сплаченого військовослужбовцями, на потреби військових частин стало інституційною інновацією у сфері безпеки та оборони України. Показано, що механізм забезпечує децентралізоване планування бюджетних витрат «знизу – догори» та оперативне фінансування критичних потреб військових підрозділів. Його функціонування базується на прозорій пропорційній формулі розподілу коштів відповідно до сум сплаченого ПДФО.

Ключові слова: ПДФО, бюджетний процес, оборонні видатки.

Syzov A., PhD (Econ.), Assoc. Prof., Senior Researcher; Dyachenko S., Senior Researcher
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

INSTITUTIONAL INNOVATIONS IN THE FIELD OF FINANCIAL SUPPORT OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE

Abstract. The thesis substantiates that the introduction of a mechanism for the return of part of the personal income tax paid by military personnel for the needs of military units has become an institutional innovation in the security and defense sector of Ukraine. It shows that the mechanism ensures decentralized planning of budget expenditures “from the bottom up” and operational financing of critical needs of military units. Its functioning is based on a transparent proportional formula for the distribution of funds in accordance with the amounts of personal income tax paid.

Keywords: personal income tax, budget process, defense spending.

Запровадження в Україні у 2024 році механізму повернення частини податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), сплаченого військовослужбовцями на потреби військових частин, стало суттєвим інституційним нововведенням у системі планування видатків у секторі безпеки та оборони країни. Це значно змінило усталену парадигму бюджетного процесу – з централізованої моделі розподілу ресурсів до децентралізованого підходу, що враховує реальні запити бойових підрозділів.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 69 від 23 січня 2024 року, визначено чіткий алгоритм спрямування 10% (а з жовтня 2024 року – 18%) «військового» ПДФО, сплаченого військовослужбовцями на матеріально-технічне забезпечення військових частин. Головні розпорядники бюджетних коштів (Міноборони, МВС та інші відомства сектору безпеки) отримують відповідні призначення зі спеціального фонду та далі перераховують їх підпорядкованим військовим частинам на потреби [1]. Кошти спеціально зарезервовано під